

Príspevok popisuje postavení prezidenta jako vrchního velitele ozbrojených sil, mezi jiným také jeho zvláštní vztah k ministru obrany, jemuž přísluší státní správa rezortu obrany, ale nepřísluší nejvyšší velitelská pravomoc. V praxi je někdy těžko rozlišitelné, jaké konkrétní akty jsou akty správními a jaké velitelskými. Chybí dlouhodobá ústavní tradice jednání prezidenta jako vrchního velitele ozbrojených sil v době války. Československé vojsko sice bylo účastno obou světových válek, nikoliv však jako samostatně operující armáda, ale vždy jako součást jiných operujících armádních skupin a operačně podřízena cizímu, byť spojeneckému velení. [1]

1. Vrchní velitel ozbrojených sil

Dnešní ústava platná v Čechách, na Moravě a Slezsku podle československé tradice dává vrchní velení prezidentu nejen nad armádou, ale všemi ozbrojenými silami. Jen krátce po vzniku samostatného Československa dávala prozatímní ústava prezidentu postavení nejvyššího velitele vojska, to bylo novelou zákonem č. 271/1919 Sb. rozšířeno na nejvyššího velitele veškeré branné moci. [2] Tuto úpravu převzala Ústavní listina z roku 1920, [3] která přirčila prezidentovi právo vrchního velení veškeré branné moci, což je širší pojem než jen vojsko, případně armáda, a stejně tak Ústava 9. května z roku 1948. Ústava z roku 1960 použila nový termín „vrchní velitel ozbrojených sil“ místo branné moci, což prakticky převzala naše ústava i ústava SR, která tak odmítla omezené pojetí vrchního velení pouze na armádu podle ústavy SR z r. 1939. [4] Ozbrojené síly tvoří podle zákona armáda, Vojenská kancelář prezidenta republiky a Hradní stráž. [5] Zajímavostí je, že Tomáš G. Masaryk užíval vojenského koně, který mu byl na náklady armády přidělen jako vrchnímu veliteli ozbrojených sil. [6] Dnešní prezidenti již koně pro výkon vrchního velitelství nepotřebují.

Ministr obrany je v oblasti aktů spadajících do vrchního velení nad ozbrojenými silami prezidentu republiky – vrchnímu veliteli – podřízen. Podřízenost ministra zde není absolutní, není podřízen ve věci vojenské správy, ale jen, pokud by byl činný v oblasti patřící do velitelské pravomoci prezidenta jako vrchního velitele.

Obsahem vrchního velení je určovat, že vojsko má být nasazeno, nařizovat mobilizaci, prezident je služebním orgánem, má nejvyšší vojenskou kázeňskou pravomoc, oprávnění inspekce a ustanovování do velitelských funkcí v ozbrojených silách. Zvyklostí jsou i slavnostní projevy k vojsku při určitých příležitostech. Jako projevy nepodléhají kontrasignaci, byť mají formu rozkazu, protože nejde o rozhodnutí ve věci (konstitutivní či deklaratorní). [7] Prezident je nadřízen všem příslušníkům sloužícím v ozbrojených silách. [8]

Negativní vymezení vrchního velení [9] je, že sem nepatří věci:

- spadající do úpravy zákona a z jeho zmocnění do úpravy nařízení vlády či vyhlášky ministerstva obrany,

- opatrování osobních a materiálních potřeb branné moci, což je výkon státní správy,
- povyšování vojáků do hodností [10] a úprava postavení civilních zaměstnanců, což je též výkon vojenské správy.

V otázce, zda se prezident může ujmout přímého operačního velení, anebo má pouze právo jmenovat hlavního vojenského velitele operujících vojsk, lze přinést argumenty z jiných demokratických právních řádů i obecnou zkušenost, že není vhodné, aby hlava státu jako vrchní velitel přímo vstupovala do operačního vojenského rozhodování, neboť ponese odpovědnost za případné neúspěchy, což destabilizuje vnitrostátní situaci válčícího státu. V našem právním systému je vymezení prezidentských pravomocí v tomto směru dost vágní.

Některé ústavní texty přímo dávají vrchní velení nad brannou mocí prezidentu jen v době míru s tím, že za války musí jmenovat vojenského hlavního velitele, který je mu odpovědný. [11] Je znám případ, že při přijímání ústavy třetí Francouzské republiky byl přímo odmítnut návrh ustanovení znemožňující prezidentu vojsku osobně velet, v důsledku čeho by mohl pro operace v poli vojenského velitele pouze jmenovat. Stalo se tak na žádost tehdejšího prezidenta maršála a vévody magentského Marie Edmé Patrice Maurice de MacMahona, který jinak hrozil abdikací, pokud mu ústava „*znemožní tasit meč na obranu vlasti*“. [12]

Naše ústava teoreticky nezabraňuje prezidentu republiky přímo se ujmout velení v poli, nicméně v praxi by zřejmě tento úkol plnil náčelník generálního štábu, který zabezpečuje velení Armádě ČR, [13] pokud by nad něj prezident nejmenoval hlavního velitele pro vojenské operace všech ozbrojených sil. Jmenování hlavního vojenského velitele operujících armád předpokládala i prvorepubliková praxe československá na základě vojenského služebního řádu prezidenta republiky, byť ústava ani zákon takovou pozici neznaly. Příkladem bylo jmenování francouzského generála Maurice Cesara Josepha Pellého do funkce nejvyššího velitele branných sil prezidentem T. G. Masarykem roku 1919, v době bojů s Maďarskem, který tuto funkci vykonával do roku 1920. [14] I nejvýznamnější československý konstitucionalista František Weyr, který rozlišoval nutnost kontrasignace aktů prezidenta jako vrchního velitele na období míru a války, kdy ji považoval za nesmyslnou a neproveditelnou, viděl východisko vedoucí k odstranění kontrasignace při velení armády v poli ve jmenování vojenského hlavního velitele operujících armád, který by kontrasignaci nepodléhal. [15]

Za druhé světové války vojenské záležitosti neřešila exilová Šrámkova vláda. [16] Projednával je prezident republiky Edvard Beneš jako nejvyšší velitel na pravidelných poradách. Účastnili se jich ministr národní obrany generál Sergej Ingr [17] a státní ministr v ministerstvu národní obrany generál Rudolf Viest [18] a další představitelé ministerstva národní obrany. Hlavním vojenským velitelem československé branné moci byl v období 1944 – 5. 4. 1945 generál Sergej Ingr.

Zákon o vojákách z povolání dává prezidentu právo schvalovat základní vojenské řády, kde je upravena i kázeňská odpovědnost v Základním řádu ozbrojených sil z 21. 6. 2001. Tento vojenský řád se svým charakterem blíží normativním podzákonným předpisům. [19] Vydávání základních vojenských řádů je součástí prezidentova postavení vrchního velitele ozbrojených sil a příslušelo by mu i bez tohoto zákonného zmocnění. Nicméně právě pro povahu základních vojenských řádů jako obecně závazných právních aktů, neindividuálních, je vhodnější taková výslovná zákonná opora. Vždy však platí, že základní

vojenské řády musí být v souladu se zákonem. Pokud je tedy materiálně posoudíme jako právní předpisy, pak jsou podzákonné s právní silou rovnající se nařízení vlády. Nicméně nařízení vlády je nemůže zrušit ani za použití časové derogace. Vláda si totiž nemůže přivlastnit oprávnění, byť částečně, vrchního velitele ozbrojených sil, kterým je z ústavy prezident. Též Jaroslav Vorel za první Československé republiky řadil tyto obecné normativní rozkazy prezidenta materiálně do projevů nařizovací pravomoci v rámci jeho ústavní role vrchního velitele branné moci. [20]

1.1 Náčelník generálního štábu

Do prezidentovy velitelské pravomoci patří i právo jmenovat náčelníka generálního štábu armády. Toto právo je upraveno zákonem o ozbrojených silách. Nejde však o samostatné právo na základě zákona, ale o součást ústavního práva vrchního velitele. Inspirující je slovenská zkušenost, kde do roku 1995 měl prezident právo jmenovat náčelníka generálního štábu. V rámci oslabování prezidentových pravomocí nevyplyvajících přímo z ústavy bylo toto právo přeneseno § 2b zákona o Armádě SR č. 3/1993 Z.z. ve znění zákona č. 166/1995 Z.z. na vládu, která náčelníka generálního štábu jmenovala na návrh ministra obrany. Náčelník podle této úpravy velel vojskům, zodpovědný byl ministru obrany, jemuž byl podřízen. Prezident novelu zákona vetoval s odkazem na jeho protiústavnost, neboť nerespektoval postavení prezidenta jako hlavního velitele ozbrojených sil, ale Národní rada zákon znovu schválila. Nová úprava měla v podstatě protiústavní výklad. Přesto však prezident nepřestal být hlavním velitelem ozbrojených sil, a proto existovala v případě náčelníka generálního štábu dvojí podřízenost, byť zákonně nestanovená. Ve věcech vojenské správy je vskutku odpovědný ministru obrany, ve věcech velitelských je však na základě ústavy SR podřízen prezidentu republiky. Přenesení jmenovacího práva na vládu sice nemusí být nutně protiústavní, neboť ani ústava nemůže předpokládat, že všechny velitelské stupně v armádě obsazuje přímo prezident. Ale z povahy postu generálního štábu jako pomocného orgánu pro výkon velitelských pravomocí hlavního velitele plyne, že by tento hlavní velitel – prezident – do této funkce měl právo jmenovat a odvolávat. Ústavní soud SR nakonec konstatoval protiústavnost této úpravy. [21]

Jmenování je prováděno na návrh vlády. Jmenování je dále vázáno na projednání ve výboru pro obranu Poslanecké sněmovny. Souhlas poslaneckého výboru není nutný, stačí projednání návrhu. Náčelník generálního štábu je v oblasti velitelské přímo podřízen prezidentu republiky. Je však též podřízen v oblasti státní správy ministerstvu obrany, jehož je generální štáb součástí. [22]

2. Prezident jmenuje a povyšuje generály

Tuto pravomoc má prezident vůči armádě [23] i bezpečnostním sborům – Policie České republiky, Hasičský záchranný sbor, Celní správa, Vězeňská služba, Bezpečnostní informační služba a Úřad pro zahraniční styky a informace. [24] V armádě jsou čtyři generálské hodnosti (brigádní generál, generálmajor, generálporučík, armádní generál) a v bezpečnostních sborech tři (brigádní generál, generálmajor, generálporučík).

Ústava se výslovně nezmiňuje o právu prezidenta jmenovat a povyšovat do nižších, než generálských hodností. Na základě výkladového pravidla *od vyššího k nižšímu* lze dovodit, že může-li prezident jmenovat a povýšit generály, tím spíše může obdobné právo uplatnit

na nižší hodnosti, kterýžto výklad má rovněž oporu ve funkci prezidenta jako vrchního velitele ozbrojených sil. Odlišný názor stojí na stanovisku, že jmenování a povyšování vojáků do vojenských hodností nespádá do působnosti vrchní velitelské pravomoci, kam patří pouze jmenování velitelů vojenských útvarů, ale do správní působnosti, kde je ústředním orgánem státní správy ministerstvo obrany. Proto prezident nemůže jmenovat a povýšit do jiné hodnosti než speciálně v čl. 102 odst. 1 píš. g) ústavy uvedené skupiny hodností generálských. [25] Jde zatím o případ teoretický, protože z praxe není znám jediný případ sporu mezi ministrem obrany či jiným subjektem, kteří běžně provádí jmenování do negenerálských hodností, a prezidentem ohledně povýšení do těchto hodností. Přes různost teoretického pohledu na hranice mezi velitelskou pravomocí a správou ozbrojených sil nutno při pochybnostech upřednostnit práva vrchního velitele, jelikož ozbrojené síly jsou budovány za účelem obrany státu na základě jednotného velení a hierarchické poslušnosti a narušení tohoto principu by mohlo ohrozit jejich bojeschopnost.

Obdobou práva jmenovat a povyšovat generály je i právo prezidenta odejmout generálskou hodnost (degradace) za úmyslné zvlášť závažné porušení služebních povinností. Degradací právo již výslovně ústava nezmiňuje a je upraveno jen zákonem. Degradaci generála navrhuje vláda. [26] Vedle kázeňské degradace generála prezidentem může též trestní soud vyslovit trest ztráty vojenské hodnosti. [27] Při odnětí vojenské hodnosti v armádě se nahrazuje odňatá hodnost hodností vojín. Služební poměr zaniká.

V případě generálských hodností, do nichž prezident jmenuje na návrh vlády s kontrasignací premiéra, je znám případ policejního prezidenta Vladimíra Husáka, který byl vládou navržen ke jmenování generálmajorem. [28] Před jmenováním 8. 5. 2006 však byl kritizován policejní zásah proti prvomájové demonstraci a prezident návrhu vlády nevyhověl, o což jej dokonce požádal předseda vlády Jiří Paroubek, aniž by vláda původní návrh vzala zpět.

Již po podání demise vláda Mirka Topolánka navrhla prezidentu jmenování generálů armády z iniciativy ministryně obrany Vlasty Parkanové [29] i generálů policie z iniciativy ministra vnitra Ivana Langera. [30] Předpokládalo se jmenování na státní svátek 8. 5., což je tradiční jmenovací den generálů vedle 28. 10. Prezident však návrh neakceptoval, aniž jej výslovně odmítl. Hrad jen prohlásil, že prezident nebude mít na jmenování generálů čas, neboť ve stejný den jmenoval novou vládu Jana Fischera. [31] Nová vláda pak předložila vlastní návrh na jmenování generálů, aniž zrušila původní. [32] V případě generálů armády opět navrhla již navržené osoby a ještě návrh rozšířila. [33] Z policejních generálů nenavrhla nikoho, žádný návrh ani ministr vnitra Martin Pecina neinicioval. Tomuto novému návrhu prezident Václav Klaus vyhověl a generály jmenoval 30. 6. 2009 na Den ozbrojených sil.

Vláda Jana Fišera dále dne 12. 10. 2009 navrhla z iniciativy ministra vnitra jmenovat nové policejní a hasičské generály. [34] Mezi navrženými byl i 1. náměstek ministra vnitra plukovník Jiří Komorous, kterého však prezident nejmenoval bez odůvodnění. Ostatním návrhům vyhověl. Též 12. 10. 2009 z iniciativy ministra obrany [35] vláda navrhla jmenovat kapitána Otakara Jaroše [36] do hodnosti generálmajora in memoriam, do hodnosti brigádních generálů plukovníky Roberta Matulu a Mikuláše Končického. Tyto návrhy prezident však neakceptoval.

Rovněž slovenský prezident Ivan Gašparovič odmítl 2. 9. 2008 návrh vlády na jmenování ředitelky Sboru vězeňské a justiční stráže Marie Kreslové generálkou, důvody odmítl specifikovat.

3. Mobilizace

Prezident nařizuje mobilizaci a demobilizaci. Děje se tak na návrh vlády. [37] Mobilizace je částečná, kdy se vztahuje na část vojáků nebo část území státu ve stavu ohrožení, nebo všeobecná za válečného stavu. Mobilizace se vyhláší zveřejněním mobilizační výzvy hromadnými sdělovacími prostředky.

Dnes platné právo zná mobilizaci, nikoli stav branné pohotovosti státu, byť některé právní předpisy s tímto pojmem nadále pracují. [38] Vzhledem k tomu, že již částečná mobilizace vedla k dřívějšímu stavu branné pohotovosti státu s důsledky vzniku například polních státních zastupitelství, [39] je i za dnešního stavu rozhodující pro takové případy částečná mobilizace a stav ohrožení státu.

Stav ohrožení státu vyhláší parlament na návrh vlády, je-li bezprostředně ohrožena svrchovanost státu nebo územní celistvost státu anebo jeho demokratické základy. K přijetí usnesení o vyhlášení stavu ohrožení státu je třeba souhlasu nadpoloviční většiny všech poslanců a souhlasu nadpoloviční většiny všech senátorů. [40] Stav ohrožení státu je ústavní podmínkou pro vyhlášení částečné mobilizace, záleží však na rozhodnutí prezidenta, zda po rozhodnutí parlamentu nařídí k návrhu vlády částečnou mobilizaci.

Dříve nebyla mobilizace podmíněna usnesením parlamentu o vyhlášení nějakého mimořádného stavu. Poprvé byla v Československu provedena částečná mobilizace krátce po demobilizaci po první světové války ukončené až 28. 2. 1921. Mobilizace byla nařízením rozhodnutím prezidenta po slyšení vlády 23. 10. 1921 z důvodu návratu uherského krále Karla IV. [41] do Maďarska, což byl pro Československo důvod k válce ve spojení s jinými státy Malé dohody (Rumunskem a Jugoslávií). Návrat krále byl však maďarskou vládou odmítnut, akce zkrachovala a následně byla vyhlášena demobilizace 8. 11. 1921. [42]

I historická zkušenost z roku 1938 ukazuje, že prezident republiky přistoupil k vyhlášení všeobecné mobilizace 23. 9. 1938 bez předchozího jednání v parlamentu na základě aktuální mezinárodní situace. V září 1938 tomu ani nemohlo být jinak, protože poslanci i senátoři si během celé mnichovské krize užívali parlamentní prázdniny. Mobilizací se stát ze zákona dostal do stavu branné pohotovosti, což bylo oznamováno vládní vyhláškou. [43] V době první Československé republiky prezident nepotřeboval k nařízení mobilizace návrh ani souhlas vlády, pouze ji musel vyslechnout. Již vyhlášenou mobilizaci musel předložit Národnímu shromáždění k dodatečnému schválení. Rozhodnutí prezidenta o demobilizaci pak bylo vázáno na návrh ministra obrany. Rozhodnutí prezidenta byla podrobena spolupodpisu odpovědného člena vlády. [44] Vláda však určovala a vyhlášovala den ukončení branné pohotovosti státu, jež ukončila k 31. 12. 1945, když nebylo právně uznáno ukončení tohoto stavu pomnichovskou vládou k 28. 2. 1939. [45] V některých pramenech se lze setkat s tím, že již 20. 5. 1938 byla vyhlášena částečná mobilizace. [46] Ve skutečnosti šlo o povolání jednoho záložního ročníku a příslušníků technických a zvláštních oddílů, což nebyla částečná mobilizace, ale mimořádné povolání záloh, kdy prezident republiky mohl po slyšení vlády povolat až tři nejmladší ročníky záloh. [47]

Vzhledem k nové ústavní úpravě, v níž se počítá s ingerencí parlamentu, který svou povahou velkého kolegiálního orgánu není určen na rychlá řešení krizových situací, je vhodné, aby usnesení o stavu ohrožení státu bylo přijato již při znatelném, nikoli až osudovém vyhocení mezinárodní situace, aby prezident a vláda měli možnost operativně nařídit při dalším zhoršení mezinárodní situace částečnou mobilizaci.

Všeobecná mobilizace je svým vyhlášením podle branného zákona vázána na stav válečný, který podle ústavy vyhláší parlament. [48] Je nutno říci, že naše ústavní úprava svou vazbou vyhlášení stavu ohrožení státu a válečného stavu na parlament fakticky sama sebe vyřazuje z použití ve skutečně krizové době. Je totiž možné, že stát se dostane do války útokem jiného státu, a tím okamžitě do situace, kdy nemůže jednat parlament. Jistě by bylo správné, aby prezident vyhlásil mobilizaci i další kroky, aniž by parlament vyhlásil stav ohrožení či válečný stav, pokud by se z důvodu velkých vojenských operací nemohl sejít. Rovněž je nutné odlišit válečný stav ve smyslu naší ústavy, což je pramen práva vnitrostátního, a válečný stav ve smyslu práva mezinárodního, který vzniká vyhlášením války či válečným útokem a končí podepsáním mírové smlouvy (nikoliv koncem války, ať již kapitulací či uzavřením příměří) anebo jinak projevenou vůlí států. Zde můžeme připomenout, že Československo bylo ve válečném stavu ještě dlouho po skončení druhé světové války, a to s Německem do 3. 2. 1955 [49] a s Japonskem až do 8. 5. 1957. [50] Též František Weyr poukazoval na nejasnost pojmu válečný stav za platnosti Ústavní listiny z roku 1920. Připouštěl, že prezident vyhláší válku v případě našeho vypovězení války jinému státu. Pokud by však jiný stát vypověděl válku nám, pak by jen vyhlásil válečný stav bez vypovězení války. [51] To má svou logiku, v jejímž světle je zřejmá nelogičnost naší ústavy, která vůbec nepočítá s tím, že budeme předmětem překvapivého útoku třeba v době parlamentních prázdnin. Podle výslovného ústavního postupu, který by se samozřejmě neuplatnil, by musel prezident čekat s vyhlášením válečného stavu na schůzi komor parlamentu snad i v době, když by cizí vojska již dělala přehlídku na pražském Malostranském náměstí.

4. Služba v cizích ozbrojených silách

Občan může sloužit v cizích ozbrojených silách jen se souhlasem prezidenta republiky. Žádost se podává prostřednictvím ministerstva obrany, které ji předloží prezidentu s vyjádřením ministerstva zahraničních věcí a ministerstva vnitra. Udělený souhlas pozbývá platnosti dnem vyhlášení stavu ohrožení nebo válečného stavu. Souhlas není třeba, jestliže občan má též jiné státní občanství pro službu v ozbrojených silách jiného státu, jehož je osoba také občanem, a dále pro službu v ozbrojených silách států NATO. [52] Nedovolená služba v cizích ozbrojených silách je trestným činem, a v době ohrožení státu nebo válečného stavu jde o válečnou zradu s trestem odnětí svobody až na 20 let, pokud jde o službu v nepřátelských ozbrojených silách. [53] Jsou známi čs. občané, jež legálně sloužili ve francouzské cizinecké legii, případně jim byla služba dodatečně zlegalizována. Jako kuriózní případ je možné uvést žádost o povolení služby v íránské armádě příslušníků tzv. hnutí Národního odporu. [54]

5. Vyhlášení a ukončení války

Právo tradičně upravuje i vyhlášení války. Dříve bylo započetí války bez jejího oficiálního vyhlášení považováno za nečestné. Ještě japonský císař považoval za špatné, že vinou prodlení v překladu bylo vyhlášení války Spojeným státům v r. 1941 doručeno japonským vyslancem až po útoku na Pearl Harbor. Dnes je řada válek vedena, aniž jsou oficiálně vyhlášeny. Nikdo totiž nechce přiznat, že válku vede jako útočník. Proto se vytváří nový pacifistický slovník, který již nezná válku, ale jen exekuce, sankce,

trestné expedice, pacifikace, ochranu mezinárodního práva, mezinárodní policii a opatření pro zajištění míru. [55] Ovšem samotné války se stávají neregulérními, pokud regulérnost spatřujeme v klasickém válečném právu z 19. století. Jak uvedl 1963 Carl Schmitt s odkazem na Mao Ce-tunga, až 90 % válek je neregulérních (partyzánských, neotevřených). [56] Paradoxně výstižně působí i názvy části Maových prací „Cílem války je odstranit války“ [57] a „Válka za věčný mír“. [58]

Ústava výslovně nehovoří o vyhlášení války. Upravuje jen vyhlášení válečného stavu usnesením obou sněmoven Parlamentu ČR. [59] Nicméně v tomto případě jde o vyhlášení válečného stavu jako vnitrostátního právního institutu. Přijetím usnesení v parlamentu se automaticky cizímu státu nevyhlašuje válka s účinky dle práva mezinárodního. Navíc obsah válečného stavu naše vnitrostátní právo neupravuje. Tedy vyhlášení války je samostatný mezinárodněprávní akt následující po vyhlášení válečného stavu. Za první Československé republiky se válečný stav považoval za deklaratorní vyhlášení stavu války, pokud byl náš stát napaden, ať již s vyhlášením války nám státem cizím anebo zahájením faktických nepřátelských válečných operací bez vyhlášení války. [60]

Naše ústava o vyhlášení války mlčí. Je však obvyklé, že jde o právo dané hlavě státu, byť podmíněné určitým vnitrostátním souhlasem jiných orgánů. [61] Vyhlášení války je jednostranné právní jednání státu a je podmnožinou obecného práva prezidenta republiky zastupovat stát navenek. [62] Může tak však učinit jen po předchozím usnesení o vyhlášení válečného stavu parlamentem. Ale fakticky může nastat válka útokem jiného státu, jenž může být tak rychlý a razantní, že znemožní činnost parlamentu. Půjde o obdobu situace, v níž byl prezident Edvard Beneš za druhé světové války, kde celá legitimita exilového československého státního zřízení stála jen na něm a kdy vládl bez parlamentu.

Obdobně je nutné přistoupit i k otázce ukončení války, kde je zase prezident republiky rozhodující. Konec války znamená ukončení bojů, nespadá v jedno s ukončením válečného stavu. Zde můžeme připomenout, že Československo bylo ve válečném stavu ještě dlouho po skončení druhé světové války, a to s Německem do 3. 2. 1955 – válka skončila kapitulací účinnou jednu minutu po půlnoci 9. 5. 1945 [63] – a s Japonskem až do 8. 5. 1957 – válka skončila kapitulací 2. 9. 1945. [64]

Válku lze ukončit kapitulací, přijetím kapitulace anebo uzavřením trvalého příměří. Ke kapitulaci našich ozbrojených sil jako celku, tedy ne pouze některých vojenských jednotek, je příslušný prezident republiky v rámci kombinace svých práv zastupovat stát navenek a vrchního velitele ozbrojených sil. Válečný stav se pak mezinárodněprávně ukončuje mírovou smlouvou anebo jednostranným prohlášením vítězného státu. Mírová smlouva je prezidentská mezinárodní smlouva ratifikovaná prezidentem s předchozím souhlasem parlamentu. Jednostranné prohlášení o ukončení válečného stavu v rámci mezinárodního práva je opět realizací prezidentova práva zastupovat stát navenek, pokud není speciální ústavní úprava.

Závěr

Pro moderní stát je důležité, aby moc byla demokraticky ustavena a nebyla v rukou jedince či úzké skupiny. Tomu brání dělba moci, a to nejen klasická na zákonodárnou, výkonnou a soudní, ale i v rámci těchto mocí rozložení pravomocí mezi více státních orgánů. Snahy části politické reprezentace omezit prezidentské pravomoci či diskuze

o zrušení úřadu prezidenta by ve svých důsledcích vedly k narušení kontroly moci prostřednictvím jejího dělení. Většina jeho pravomocí by se přesunula na vládu a výkonnou moc by měl jediný orgán. Po roce 1989 se vrátil prezidentské funkci minulý lesk. Mezi jeho pravomocí patří i funkce vrchního velitele armády. Toto ústavní vymezení není třeba měnit. Vždy však bude v případě války záležet na konkrétní situaci, nakolik válečné události umožní rozhodovat státním orgánům. Zvláště kolegiální orgány mohou být za války ve své činnosti fakticky ochromeny např. okupací území.

Poznámky k textu a použitá literatura:

- [1] Vztahuje se to i na legie, které vznikly ještě před vznikem československého státu. Samostatně operovaly jen legie v Rusku; poté co Rusko uzavřelo mír s centrálními mocnostmi a legie zahájily odchod na východ. Ovšem vzhledem k vzdálenosti a možnostem tehdejší komunikace do jejich velení prezident republiky fakticky nevstupoval.
- [2] **Branná moc** byl širší termín než jen vojsko. In SOBOTA Emil, VOREL Jaroslav, KŘOVÁK Rudolf, SCHENK Antonín. *Československý prezident republiky: Státoprávní instituce a její život*. Praha: Orbis, 1934, sign. vlastn. OLA001 130.896, s. 196-197.
- [3] **Ústavní listina Československé republiky** byla ústavou první Československé republiky. Přijalo ji Národní shromáždění československé dne 29. února 1920. Vyhlášena byla dne 6. března 1920, kdy také nastala její účinnost. Zrušila Prozatímní ústavu. V platnosti zůstala (i přes bouřlivé období druhé republiky a druhé světové války) až do účinnosti Ústavy z 9. května 1945. **Ústava České republiky** je spolu s Listinou základních práv a svobod nejvyšším a základním zákonem státu. Všechny ostatní zákoněné normy s ní musí být v souladu. Byla přijata Českou národní radou dne 16. prosince 1992, byla vyhlášena ve Sbírce zákonů pod č. 1/1993 Sb. ústavní zákon České národní rady Ústava České republiky. Účinnosti nabyla dne 1. ledna 1993 a nahradila Ústavu České a Slovenské Federativní Republiky a ústavní zákon o československé federaci. http://cs.wikipedia.org/wiki/%C3%9Astav%C3%AD_listina_%C4%8Ceskoslovensk%C3%A9_republiky.
- [4] § 10 píš. b) zákona č. 37/1918 Sb. a novela zákonem č. 271/1919 Sb. § 64 odst. 1 bod 10 Ústavní listiny. § 38 odst. 1 píš. i) ústavy SR č. 185/1939 Sl.z. § 74 odst. 1 bod 12 ústavy 1948. Čl. 62 odst. 1 bod 11 ústavy č. 100/1960 Sb. Čl. 61 odst. 1 píš. k) ústavního zákona o československé federaci. Čl. 102 píš. j) ústavy SR.
- [5] § 3 ods. 2 zákona č. 219/199 Sb. Do roku 1999 to bylo vojsko jako jejich základ a dále veřejné ozbrojené sbory, které určila vláda a v době mimořádných opatření též veřejné ochranné sbory – § 2 branného zákona č. 92/1949 Sb.
- [6] SOBOTA et al, 1934, tamtéž, s. 63.
- [7] Za platnosti Ústavní listiny z roku 1920 si prezident taktéž nenechal obecně kontrasignovat projevy, pokud však měly formu rozkazu, tak ano. In SOBOTA et al, 1934, tamtéž, s. 213, 237, 249. Sbírku Masarykových projevů sestavil Moravec Emanuel, *Projevy T.G.Masaryka k vojsku*. Praha: Svaz národního osvobození, 1929, 73 str.; Nález ústavního soudu č. 91/1994 Sb. Rozhodnutí chápeme jako autoritativní projev veřejného orgánu – právní akt, jímž se autoritativně zakládají, ruší, mění právní vztahy (konstitutivní rozhodnutí) nebo se ověřují (deklaratorní rozhodnutí).
- [8] **Prezident republiky je nadřízen všem vojákům ozbrojených sil ČR, ministr obrany ČR je nadřízen všem vojákům AČR. Základní řád ozbrojených sil České republiky**, Zákl-1, Praha 2001; SOBOTA et al, 1934, tamtéž, s. 203.
- [9] SOBOTA et al, 1934, tamtéž, s. 207-208.
- [10] Ovšem ani zde nebyla názorová jednotka již v době monarchie, kdy někdy bylo řazeno povyšování důstojníků do působnosti velitelské a ne správní. Při projednávání Ústavní listiny ústavní výbor považoval povyšování všech důstojníků za právo prezidenta jako vrchního velitele. Až Národní shromáždění omezilo toto právo prezidenta na jmenování důstojníků 6. a vyšší hodnostní třídy. In SOBOTA et al, 1934, tamtéž, s. 200, 255.
- [11] Např. § 60 odst. 2 a 8 a 80 ústavy Svobodného státu estonského z r. 1933; čl. 12 píš. d), čl. 48 polské Dubnové ústavy z r. 1935 (schválena 23. 3. 1935, prezidentem Ignacem Moscickim podepsána 23. 4. 1935); § 127 ústavy Republiky Estonsko z 28. 6. 1992; bod 42 ústavy Republiky Lotyšsko z 15. 2. 1922; čl. 134 ústavy Polské republiky z 2. 4. 1997; Estonská ústava z 1933 německy in Die

- Verfassung des Estländischen Freistaats*, Reval, 1933; KREJČÍ Jaroslav. *Problém právního postavení hlavy státu v demokracii*. Vydavatelství časopisu Moderní stát, 1935, s. 112, 118.
- [12] SOBOTA et al, 1934, tamtéž, s. 215, p. 10.
- [13] § 7 ods. 3 zákona č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách.
- [14] § 3 čl. 16 vojenského služebního řádu z 24. 5. 1926 A-I-1, *Věcní věstník ministerstva národní obrany* č. 26/1926, čl. 276; SOBOTA et al, 1934, tamtéž, s. 199-200, 206, 213-215, 228, 242 p. 63.
- [15] WEYR František. *Soustava československého práva státního*, 2. vydání, Praha: Fr. Borový, 1924, s. 268; WEYR František. *Československé právo ústavní*, Praha: Melantrich, 1937, s. 204.
- [16] TURZOVÁ Virginie Marie. *Kartouzský vězeň Mons. Jan Šrámek*. Svitav: Trinitas, 2006, ISBN 80-86885-08-9, s. 111.
- [17] **Divizní generál Sergej Ingr** (od 1945 armádní generál) byl ministrem národní obrany 21. 7. 1940 – 19. 9. 1944. Pak se stal vojenským hlavním velitelem československé branné moci do 5. 4. 1945.
- [18] **Divizní generál Rudolf Viest** (1945 armádní generál in memoriam) byl člen vlády s funkcí státního tajemníka ministerstva národní obrany 21. 7. 1940 a od 27. 10. 1941 státního ministra v ministerstvu národní obrany. Od 19. 9. 1944 po odchodu S. Ingra z vlády byl pověřen správou ministerstva národní obrany, ale fakticky jej neřídil, protože 6. 10. 1944 odletěl na Slovensko, kde se stal velitelem 1. československé armády. Po porážce Slovenského národního povstání byl 3. 11. 1944 zajat Němci a 1945 v Německu popraven. Správu ministerstva národní obrany vykonával až do 4. 4. 1945 ministr zahraničních věcí Jan Masaryk. In *Českoslovenští politici 1918/1991: stručné životopisy*. Uspořádal Martin Hodný. Praha: nakladatelství Martin Holý, ISBN 80-900840-0-1, s. 40, 76, 90.
- [19] § 5 zákona č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách. § 50 zákona č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání. In ŠÍN Zbyněk. *Prezident republiky a zákonodárství, Právní rádce*, č. 2, 1995, s. 9.
- [20] Navíc § 55 Ústavní listiny uvozené zákonem č. 121/1920 Sb. upravující nařízení je obecný v rámci moci výkonné, tedy nejen pro vládu, ale i prezidenta. In SOBOTA et al, 1934, tamtéž, s. 199-200, 206, 217-220.
- [21] Nález č. 10/1996 Zbierky nálezov a uznesení Ústavného súdu SR (PL.ÚS 32/95).
- [22] § 7 ods. 3 a 4 zákona č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách.
- [23] § 7 ods. 4 zákona č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání. ŠÍN Zbyněk. Jmenovací a pověřovací oprávnění prezidenta 2. *Právní rádce*, č. 4, 1995, s. 7.
- [24] § 1 ods. 1, § 8 ods. 3 zákona č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů.
- [25] ŠÍN Zbyněk. Jmenovací a pověřovací oprávnění prezidenta 2. *Právní rádce*, č. 4, 1995, s. 8. Ovšem ani zde nebyla názorová jednotka již v době monarchie, kdy někdy bylo řazeno povyšování důstojníků do působnosti velitelské a ne správní. In SOBOTA et al, 1934, tamtéž, s. 200, 255, 271.
- [26] § 21 zákona č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání. ŠÍN Zbyněk. Jmenovací a pověřovací oprávnění prezidenta 2. *Právní rádce*, č. 4, 1995, s. 7.
- [27] § 79 trestního zákoníku č. 40/2009 Sb.
- [28] Usnesení vlády z 22. 2. 2006 č. 187.
- [29] Navrhla jmenovat do hodnosti brigádních generálů plukovníky generálního štábu Vladimíra Ložka, Přemysla Škáchu a Jiřího Vernera usnesením z 20. 4. 2009 č. 460.
- [30] Navrhla jmenovat do hodnosti generálmajora policejního prezidenta brigádního generála Oldřicha Martinů a do hodnosti brigádních generálů plukovníky Jiřího Houbu a Ivana Bílka usnesením z 20. 4. 2009 č. 461. Po zveřejnění návrhu se proti návrhu na povýšení policistů postavila opoziční ČSSD, která nominovala i budoucího ministra vnitra Martina Pecinu. Po jmenování nové vlády ohlásil navržený plukovník J. Houbu odchod ze své funkce náměstka policejního prezidenta a byl 4. 8. 2009 ve výkonu funkce v době své nemoci nahrazen pověřeným Viktorem Čechem, po návratu z nemocenské koncem srpna 2009 z policie odešel. Langer by rád povýšil své náměstky na generály, *Právo*, 20. 4. 2009 s. 1 a 4. TRONÍČEK Jakub. Náměstek Houbu odešel do civilu, školení odmítl, *Právo*, 27. 8. 2009 s. 4.
- [31] Generálové musí na povýšení počkat, *Právo*, 7. 5. 2009, s. 1 a 3.
- [32] Přitom platí kontinuita v rozhodování vlády. Pokud nejsou novou vládou zrušena usnesení staré vlády, jsou nadále platná.
- [33] Nově též navrhla jmenování do hodnosti generálmajora brigádního generála Čestmíra Tesařka a do hodnosti brigádních generálů plukovníky Jana Bureše a Pavla Zbořila usnesením z 22. 6. 2009 č. 793.
- [34] Usnesení vlády z 12. 10. 2009 č. 1293 s návrhem na jmenování ke dni státního svátku 28. 10. 2009. Návrh dále obsahoval povýšení policejního prezidenta brigádního generála Oldřicha Martinů na generálmajora a do hodnosti brigádních generálů ředitele Krajského ředitelství Policie v Plzni plukovníka Miloslava Maštera a zástupce generálního ředitele Hasičského záchranného sboru plukovníka Miloše Svobodu.
- [35] Usnesení vlády z 12. 10. 2009 č. 1275 s návrhem na jmenování ke Dni válečných veteránů 11. 11. 2009.

- [36] **Nadporučík Otakar Jaroš** (1. 8. 1912 – 8. 3. 1943) se vyznamenal v boji o Sokolovo na Ukrajině, kde padl. Posmrtně byl povýšen na kapitána a jako první cizinec získal titul hrdina Sovětského svazu.
- [37] § 23 *branného zákona č. 585/2004 Sb.*
- [38] § 20 písm. f) a § 28 písm. d) zákona č. 2/1991 Sb., o kolektivním vyjednávání. § 25 odst. 5 zákona č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích.
- [39] KOUDELKA Zd. Vojenská justice v ČR. *Vojenské rozhledy*, 2009, roč. 18, č. 2, S. 79-84, ISSN 12-10-3292, http://www.army.cz/images/id_3878_4000/3538/vr022009.pdf.
- [40] Čl. 7 ústavního zákona č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky.
- [41] Jako rakouský císař Karel I., jako moravský markrabě Karel III.
- [42] Řeč premiéra Edvarda Beneše v Poslanecké sněmovně 26. 10. 1921, <http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/stenprot/090schuz/s090001.htm>. SOBOTA et al, 1934, tamtéž, s. 246; *Československé dějiny v datech*, Praha: Svoboda, 1986, s. 395.
- [43] § 57 odst. 1 a 3 zákona č. 131/1936 Sb., o obraně státu; vládní vyhláška č. 183/1938 Sb., o vstupu státu do branné pohotovosti.
- [44] § 23 *branného zákona republiky Československé č. 193/1920*. § 68 Ústavní listiny vyhlášené zákonem č. 121/1920 Sb.
- [45] § 57 odst. 2 a 3 zákon č. 131/1936 Sb., o obraně státu. Vládní vyhlášky č. 28/1939 Sb. a 162/1945 Sb., o ukončení stavu branné pohotovosti státu.
- [46] *Malý encyklopedický slovník A-Ž*. Praha: Academia, 1972, s. 201; *Malá československá encyklopedie*, 1. díl A-Č, Praha: Academia, 1984, s. 834, dokonce uvádí datum 21. 5. 1938.
- [47] § 27 *branného zákona republiky Československé č. 193/1920 Sb.*; *Československé dějiny v datech*, Praha: Svoboda, 1986, s. 413.
- [48] Čl. 39 odst. 3 a čl. 43 odst. 1 ústavy.
- [49] Válečný stav ukončen prohlášením prezidenta Antonína Zápotockého.
- [50] Čl. 1 a 6 protokolu o obnovení normálních styků mezi Československou republikou a Japonskem č. 26/1958 Sb.
- [51] WEYR František. *Československé právo ústavní*. Praha: Melantrich, 1937, s. 196.
- [52] § 34 *branného zákona č. 585/2004 Sb.*
- [53] § 320-321 *trestního zákoníku č. 40/2009 Sb.*
- [54] Čeští neonacisté hrozí útoky, chtějí bojovat za Írán. Celkem 41 členů Národního odporu požádalo prezidenta Václava Klause, aby jim povolil sloužit v armádě Íránské islámské republiky. Když jim nevyhoví a rozhodne se válečný konflikt mezi Izraelem a Íránem, jsou prý připraveni zaútočit na území České republiky. Zdroj: *iDnes.cz*, 29. srpna 2006. http://zpravy.idnes.cz/cesti-neonaciste-hrozi-utoky-chtejí-bojovat-za-iran-fyk-/domaci.aspx?c=A060829_160511_domaci_pei.
- [55] Na to poukázal Carl Schmidt ve svém díle *Der Begriff des Politischen* (1. vydání 1927, 2. rozšířené vydání 1932). SCHMITT Carl. *Pojem politična*. Brno-Praha: Oikúmené, 2007, ISSN 978-80-7325-107-9, 8. část Depolitizace skrze polaritu etiky a ekonomiky s. 77; Korolárium 2 s. 101, 103-108.
- [56] SCHMITT Carl. *Teorie partyzána*. Praha: Oikoymenth, 2008, ISBN 978-80-7298-265-3, s. 61. Překlad díla *Theorie des Partisanen*, 6. vydání, Berlin, 2006, 1. vydání, Berlin, 1963. Český text Mao Ce-tungova díla Schmidtem uváděný citát neobsahuje. MAO CE-TUNG. *Otázky strategie partyzánské války proti japonským uchvatitelům*. *Vybrané spisy* 2. Praha, 1954, s. 101-149.
- [57] MAO CE-TUNG. *Strategické otázky revoluční války v Číně*. *Vybrané spisy*, sv. 1, Praha, 1953, s. 249-253.
- [58] MAO CE-TUNG. *O vleklé válce*. *Vybrané spisy*, sv. 2, Praha 1954, s. 200-202.
- [59] Čl. 39 ods. 3 a 43 ods. 1 Ústavy č. 1/1993 Sb.
- [60] SOBOTA et al, 1934, tamtéž, s. 413-418, 420.
- [61] Za Československa vyhlášoval válku prezident na základě usnesení parlamentu (jeho předsednictva) a obvykle se rozlišoval pojem **válečného stavu** a **války** – § 6 a 10 písm. d) Prozatímní ústavy č. 37/1918 Sb. § 33, 54 ods. 8 písm. d), § 64 ods. 1 bod 3 Ústavní listiny uvozené zákonem č. 121/1920 Sb. § 54 ods. 2, § 66 ods. 4 písm. d), § 74 ods. 1 bod 12 Ústavy č. 150/1948 Sb. Čl. 49, 51 ods. 3, čl. 60 ods. 2, čl. 62 ods. 1 bod 12 Ústavy č. 100/1960 Sb. Čl. 36 ods. 2, čl. 41, 58 ods. 1, 61 ods. 1 písm. l) ústavního zákona č. 143/1968 Sb., o československé federaci.
- [62] SOBOTA et al, 1934, tamtéž, s. 322-323, 325, 330.
- [63] Válečný stav byl ukončen prohlášením prezidenta Antonína Zápotockého. *Československé dějiny v datech*. Praha: Svoboda, 1986, s. 511.
- [64] Čl. 1 a 6 protokolu o obnovení normálních styků mezi Československou republikou a Japonskem, č. 26/1958 Sb.